

וכענין זה מצינו דעות הסוברות שבספק שאפשר להתברר החמירו אפילו בספק-ספיקא או ברוב. ע' ישועות יעקב אה"ע קעב בשם הקדמונים; פרי יצחק ח"א לב).

דף סח

רישא פסולי קהל סיפא פסולי כהונה — הרי"ף גרס להפך [כגרסת ר"ח ותוס'] ומפרש [דלא כרש"י ותוס'], רישא קתני אלו הפסולים לפסול בביאתם את הכהנות מן התרומה, ושוב תני אותם בסיפא לומר שהם פוסלים את כל הקהל מלינשא לכהונה.

(ע"ב) '... דאמר רבי יוסי ברבי חנינא וכל זר זרות אמרתי לך ולא אנינות — דרבי יוסי ברבי חנינא מן זר וכל זר נפקא' — פירוש, וכל זר משמע בין שהוא אונן ובין שאינו אונן אסור, הא כהן, בין אונן בין אינו אונן מותר בתרומה. (מהרש"א).
ומהרש"ל כתב שלא יתכן ללמוד התרומה מיתור 'וכל' ולכן הגיה ומחק המלים 'דרבי יוסי בר' חנינא' אלא רק 'מן זר וכל זר נפקא' — כלומר, בת כהן שנבעלה לאחד מן הפסולים, נתרבתה לפסול מוכל זר.

*

'במקומות שיש קהילות חלוקות בתקנותיהם, ונשא איש מאנשי קהילה אחת, אשה מאנשי קהילה אחרת — אין ספק שהאשה היא נכללת עם בעלה בכל חיובו, דאשתו כגופו בכל הדברים, ונפטרת מקהילת בית אביה. ודבר זה מילתא דפשיטא היא ואין בו ספק, שלא יהיו שנים מסובין על שולחן אחד חלוקין בעיסותיהן, האסור לזה מותר לזה.
והשאלה אינה אלא אם נתאלמנה האשה, אם היא חוזרת לבית אביה כאשר היתה קודם שנשאת, או תשאר עם בית בעלה כאשר היתה קודם שנתאלמנה. ונראה שאם יש לה זרע ממנו, תשאר עם זרעה בכלל חיוביהם ותקנותיהם. ואם אין לה זרע ממנו — תשוב לבית אביה.
ודבר זה נלמד מן התורה ומדברי חז"ל; מן התורה — בת כהן שנשאת לישראל נפסלה מן התרומה. נתאלמנה — אם יש לה זרע, נפסלה. אם אין לה זרע, חוזרת לבית אביה. וכן בת ישראל שנשאת לכהן, אוכלת בתרומה, שנאמר... נתאלמנה — אם יש לזרע אוכלת בתרומה בשביל זרעה. אם אין לה זרע, אינה אוכלת, אפילו יש לה עובר, שנאמר ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו — ופירשו בפ' הערל (צ"ל: אלמנה. סז, א) 'שאינו ילוד אינו מאכיל'. הרי למדנו מן התורה שהאלמנה הולכת אחר זרעה בין זכר בין נקבה. מדברי חז"ל — ...'. (תשב"ץ ח"ג קעט)

*

כי תהיה לאיש זר (עם הכולל) בגימטריא: מכיון שנבעלה לפסול לה פסלה'. (גליונות קהלות יעקב)

דף טט

אמר רבי יוחנן מצרי שני ואדומי שני איכא בינייהו... ורבי יוסי סבר ככהן גדול, מה כהן גדול שזרעו פסול ופוסל אף כל שזרעו פסול פוסל, לאפוקי מצרי שני דאין זרעו פסול... לאפוקי עמוני

ומואבי דאין כל זרעו פסול' — לדברי רבי יוחנן (להלן ע"ז), זרעו של מצרי שני כשר לכהונה. וכן בת גר עמוני כשרה לכהונה. והולך כאן רבי יוחנן לטעמו, שכיון שאין זרעם פסול לכהונה אינם דומים לכהן גדול באלמנה, הלכך אינם פוסלים בביאתם. ואולם גם לריש לקיש החולק (שם) ופוסל לכהונה, גם לפי דבריו מתפרשת הברייתא באותה דרך — דומיא דכהן גדול באלמנה שזרעם כפגום שבהם, יצאו אלו שזרעם כשר לבוא בקהל. (עפ"י רמב"ן)

(ע"ב) 'והלכה הבת ונישאת לעבד או לעובד כוכבים' — התוס' תמהו מדוע לא קתני 'ונכבשה עם העבד' כמו לעיל 'ונכבש עם השפחה', שהרי אין נישואין שייכים בה. וכתב הרש"ש שברייתא שהולד כמותו ולא הועיל כלום בביאתו, לכך שנה 'ונכבש', משא"כ כאן הולד ממזר וגם מאכיל בתרומה, הואיל והועילה בביאתה לילד זרע ישראל, לכך שנה 'ונישאת'.

'הבא על ארוסתו בבית חמיו — רב אמר: הולד ממזר ושמואל אמר הולד שתוקי...' — במסכת קדושין (ע"ה) נאמרו שלש לשונות בפירוש מחלוקתם; — לפי לשון ראשונה, לרב הולד הזה דינו כדין ממזר להתירו בממזרת, שסובר רב ספק-ממזר מותר בודאי-ממזר, ולשמואל אסור בממזרת. [וללשון זו יש להפוך דבריהם, כי שמענו לרב במקום אחר שפוסק ספקן בודאן אסור. וכן הלכה].

ללשון שניה, בין לרב בין לשמואל אסור הוא בממזרת, ומה שאמר רב 'ממזר' היינו רק לאוסרו בבת ישראל. ושמואל שאמר 'שתוקי' — לומר שמשתיקים אותו מנכסי אביו, ואפילו תפסם. ומר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי.

ללשון שלישית [וכתב רי"ף שכן היא המסקנא. וזה על פי דרכו לפסוק כלשון אחרונה. ויש חולקים — ע' במצוין בסיכומים לע"ז ז], לרב הרי זה ספק ואסור בממזרת, ולשמואל בודקים את אמו ואם אומרת לכשר נבעלת, כלומר לארוס — נאמנת. ולרב אינה נאמנת. והלכה בזה כשמואל שנאמנת, שכן מוכחת הסוגיא שם, וכן היא שיטת אבא שאול (שם) שפסק רבא כמותו (עפ"י רי"ף ורא"ש. וכבר העירו על לשון רש"י שמשמע שלרב הוא ממזר ודאי. ערשב"א וריטב"א; ערוך לנר וישרש יעקב).

*

פעם, לקראת סוף זמן חורף נכנס רבינו (— הגר"ש שקאפ זצ"ל) להיכל בית מדרשו, דפק על הבימה שברצונו לדבר, כשנשתתקו הבחורים ושמו אזנם כאפרכסת, פתח ואמר: יש לי שאלה גדולה! הבחורים התפלאו משום שמעולם לא נהג כך, כי דרכו באמירת השיעורים היתה להתחיל בדברי הגמ' והראשונים. וכאן פתח ואמר יש לי שאלה, הנה אוחזים אנו עתה בישיבה במסכת יבמות דף סט: ובתוס' ד"ה ונשאת מקשה קושיא עצומה ונשאר ב'צ"ע', ובתוס' הבא ממשיך הלאה כאילו כלום לא אירע — איך יתכן שימשיך הלאה הרי היתה לו קושיא עצומה? — אלא, מכאן אנו למדים שהן אמנם תפקידנו ללמוד ולהבין כל דבר על בוריו, בשלומדים מתעוררת הערה, קושיא יש ליישבה, אם יש תירוץ — מצויין. אמנם אם אין תירוץ, ממשיכים הלאה ונשארים בצ"ע.

— איני מצליח להבין, אמר, מדוע מתעכבים כל כך, מדוע הספיקו בישיבה רק שבעים דף, האם כך אפשר לגדול?!... (מתוך ספר 'תורה יבקשו מפיהו' עמ' 141 — מהגר"ר זיידל אפשטיין).

פרק שמיני — 'הערל'; דף ע

'פצוע דכא וכרות שפכה הן ועבדיהן יאכלו ונשיהן לא יאכלו, ואם לא ידעה משנעשה פצוע דכא וכרות שפכה הרי אלו יאכלו' — שמענו מכאן שמי שנעשה פצוע-דכה לאחר שלקח אשה, צריך לגרשה, לפי שהיא אסורה עליו. אך כל עוד לא גרשה ולא ידעה, אוכלת היא בתרומה אם כהן הוא. (ים של שלמה)

'אלו כן הייתי אומר תושב זה קנוי קנין שנים אבל קנוי קנין עולם אוכל' — הגם ששניהם קנויים לזמן, שהרי 'קנוי קנין עולם' היינו לעולמו של יובל, אף על פי כן, יש מקום לחלק בין שני סוגי עבדים הללו — ע' אבני נזר (אה"ע שצב) שבאר בכמה אופנים. עוד בענין 'תושב ושכיר' — ע' קהלות יעקב קדושין ה.

'תושב ושכיר דכתב רחמנא בפסח מאי ניהו, אי נימא תושב ושכיר ממש, משום דהוה ליה תושב ושכיר איפטר ליה מפסח? והא קיימא לן...'. — כתבו התוס' (בד"ה אלא) על פי המכילתא, שלפי האמת שעבד עברי עושה פסח, כוונת הכתוב היא לתושב ושכיר נכרים. 'תושב' זהו גר תושב ו'שכיר' עכו"ם [שקשור אליו ע"י חוזה שכירות בלבד. רשר"ה שמות יב, מה]. ואמנם לא הוצרך לגופו, שהרי לא עדיף מערל ומבן נכר, אלא להפנותו לגזרה-שוה בא. (לרבי אליעזר. ולרבי עקיבא בא ללמד על גר שמל ולא טבל, וכדלהלן עא.).

והראב"ד (קרבן פסח טז, פירש בישראל, ובשאינו ממונה על הפסח, שאעפ"י שהוא תושבו ושכירו, אין אוכל ממנו.

דף עא

באורים ועיונים

'כל ערל לא יאכל בו למה לי — בו אינו אוכל אבל אוכל הוא במצה ומרור' — יש שאין גורסים 'מרור', או אף אם גורסים — לאו דוקא הוא, אלא נקטוהו משום שגרת הלשון [וכנמצא בכמה מקומות, כגון באלו הן הלוקין 'ארושה וחלוצה לכהן הדיוט'], כי מצות המרור מהתורה אינה עומדת לעצמה אלא מתלווה לאכילת הפסח, וכל שפטור מפסח פטור ממרור. (עפ"י מאירי חדושי הר"ן ורובנו דוד — פסחים כח. וזה תואם עם שיטת הרמב"ם (ספר המצוות — עשה קנח) שאכילת מרור אינה נמנית כמצוה לעצמה).

ואולם יש אומרים שאף על פי שהמרור בזמן הזה אינו אלא מדרבנן (כפסחים קכ), זהו משום שנתמעט מן הכתוב, שבזמן שאין פסח אין מרור, אך באמת היא מצוה בפני עצמה, וגם הערל שאינו אוכל בפסח — חייב במרור מהתורה. (כן דעת רבי דניאל הבבלי, שהשיג על שיטת הרמב"ם הנ"ל. וכן משמע מדיוק לשון התוס' בפסחים (כח בסד"ה כל). ע"ע: 'חדושי הגר"ח על הש"ס'; חדושי ר' שמואל — פסחים לט, עמ' קלט; שו"ת שבט הלוי ח"ט קכב.

וכו"ב יש לדון באשה, למאן דאמר נשים בראשון רשות — האם חייבת במרור מהתורה. ע' בזה ברש"ש פסחים צא ובמנחת חינוך יז, כז).

ז'איצטריך למכתב 'ערל' ואיצטריך למכתב 'כל בן נכר', דאי כתב רחמנא 'ערל' — משום דמאיס, אבל בן נכר דלא מאיס, אימא לא. ואי כתב רחמנא 'כל בן נכר' — משום דאין לבו לשמים, אבל

ויש שנראה מדבריהם שאין חילוק בדבר אלא בכל אופן פוסלה מתרומה.
ספק הביא שתי שערות ספק לא הביא (שקידש אשה — הרי זה ספק קדושין הלכך פוסל ואינו מאכיל.
 רש"י. וערש"ש).
 אפילו הוא ודאי בן שלש עשרה שנה ויום אחד, אלא שספק אם הביא סימנים — אינו
 מאכיל. (עפ"י קרני ראם).

דפים סח — טט

קטז. אלו הם הפוסלים את האשה בביאתם מלאכול בתרומה ומלינשא לכהן? ומניין?

אחד מן הפוסלים, בין פסולי קהל בין פסולי כהונה, שביאתם בלאו או בכרת, שבאו [בני תשע שנים ויום
 אחד] על כהנת לוייה וישראלית — פסולה.
 דרשו חכמים מן המקראות: **ובת כהן כי תהיה לאיש זר** — כיון שנבעלה לפסול לה — פסלה, [שאינ
 נצרך לגופו, שהרי כבר שמענו שכהנת שנישאת לזר אינה אוכלת, שכתוב ושבח אל בית אביה...].
 ומיתור **ובת כהן** דרשו לרבות לוייה וישראלית. ואין הבדל בין תרומה לכהונה, שהרי אפילו גרושה
 שמתרת בתרומה אסורה לכהונה, כל שכן זו שנפסלה מרתומה. ואף חייבי לאוין שאין שייך בהם תפיסת
 קדושין ואינם בכלל כיתיה — פוסלים, שנאמר **ובת כהן כי תהיה אלמנה וגרושה... מלחם אביה**
תאכל — יצאו עכו"ם ועבד שאין להם אלמנות וגירושין.
 א. מבואר בסוגיא שהנבעלת לפסול נפסלת מלאכול בתרומה גם אם בעלה כהן או שיש לה בן
 כהן, [ושונה משם 'זונה' ללא בעילת זנות, כגון שפחה, שאוכלת מדין 'קנין כספו'. ע' בחדושי
 הגר"ח על הש"ס; בית ישי מו, ב].

ב. רש"י הביא דעה שחייבי כריתות אינן פוסלים בביאתן, ודחאה.
 אמרו בגמרא שמחזיר גרושתו משנישאת, אינו פוסל בביאתו, שאינו 'זר' אצלה מעיקרא.
 א. לדעת הסובר מחזיר גרושתו משנישאת הולד ממזר (ע' משנה מד.), פוסל את האשה בביאתו.
 ואולם בא על אשתו סוטה בדרך, אעפ"י שאסורה עליו, אין הולד פסול לכולי עלמא, שהרי
 אינו זר אצלה מעיקרא ואין הולד ממזר. (עפ"י תוס').
 יש אומרים בדעת הרמב"ם, שלפי מסקנת ההלכה גם מחזיר גרושתו פוסלה בביאתו. (עפ"י שער
 המלך — איסור"ב יח, ג). ויש ראשונים שפרשו שלא אמרו בסוגיא אלא שאין מלקות באכילתה
 תרומה, אבל אסורה מהתורה משום **ונטמאה**. (שטמ"ק לעיל מד בשם הר"ח והר"מ. מובא בשעה"מ שם).
 ב. פצוע דכא וכרות שפכה פוסלים בביאתם, ובכלל 'זר' אצלה מעיקרא הם. (כמבואר במשנה להלן
 ע). ויש אומרים שבמחלוקת היא שנויה. (ערשב"א ורש"ש שם).

החלל פוסל בביאתו מתרומה ומכהונה, ואף על פי שאין זו ביאת איסור. ודרשו זאת מולא יחלל זרעו
 הנאמר באלמנה לכהן גדול — מקיש זרעו לו, מה הוא פוסל אף זרעו פוסל. ופוסל בביאה לבדה, אף ללא
 קידושין [דומיא דכהן גדול באלמנה].

לדברי רבי יוסי, כל שאין זרעו פסול — אינו פוסל, הלכך גר מצרי שני או אדומי שני אינו פוסל, שהרי
 דור שלישי יבוא להם בקהל ה'. [ולמד מכהן גדול באלמנה, שזרעו פסול ופוסל — יצאו אלו שאין זרעם
 פסול].

לדברי רשב"ג כל שבתו כשרה [אפילו בנו פסול] — אינו פוסל, הלכך עמוני ומואבי אינם פוסלים בביאתם
 [שאינן פוסלות אלא בדומה לכה"ג באלמנה שכל זרעו פסול].
 אין הלכה כרבי יוסי וכרשב"ג. (רמב"ם איסור"ב יח, ג).

דף טט

ק"ז. א. אלו שאין פוסלים ולא מאכילים בתרומה?
ב. איזה זרע פוסל ומאכיל בתרומה ואיזה אינו פוסל ומאכיל?

א. האונס והמפתה והשוטה (שאינן קנינו קנין, ונישואיו אינם כלום, והוא הדין לקטן. תוס') — לא פוסלים ולא מאכילים. כיצד? ישראל שבא על בת כהן תאכל בתרומה. כהן שבא על בת ישראל — לא תאכל בתרומה. ובלבד שהם ראויים לבא בישראל, אבל אם אינם ראויים — פוסלים בביאתם, כאמור לעיל. כתבו התוס' שאפילו לרבי אלעזר שאמר פנוי הבא על הפנויה עשאה זונה, נראה שאינה נפסלת בתרומה, שאין זה בכלל לאיש זר.

אם נתעברה מביאתם, העובר פוסלה כל עוד הוא חי במעיה, כדלעיל. ואולם אין חוששים שנתעברה מביאת זנות, שהמזנה מתהפכת כדי שלא תתעבר, (וכן השוטה, אעפ"י שנישאת לו מתהפכת לפי שיראה מלהתעבר ממנו. תוס').

ב. בת ישראל שיש לה זרע חי מכהן, בין על ידי נישואין בין בזנות, באונס או ברצון — זרעה מאכילה בתרומה (ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו — יאכילו), ואפילו זרע זרעה, שבני בנים הרי הם כבנים. ואפילו זרע פסול, כגון שבתה הולידה בן ממזר, אותו ממזר מאכיל את אמו בתרומה (וזרע אין לה — מכל מקום).

וכן לאידך גיסא, בת כהן שנישאת לישראל ומת ויש לה זרע ממנו — הרי הוא פוסלה מלאכול. ואפילו הוא כהן גדול.

העבד-הכנעני אינו פוסל משום זרע ולא מאכיל, כגון שבנה נכבש על השפחה וילדה ממנו בן והרי זה עבד; היתה אם אביו בת ישראל לכהן — לא תאכל בתרומה. בת כהן לישראל — תאכל בתרומה. [אף זרע שאינו מוליד, כגון טומטום — מאכיל את אמו. (להלן עב.)].

דפים סט — ע

ק"ח. א. ארוסה שעיברה — מה דין הולד?

ב. מי שהרתה לזנונים וילדה בן ואין ידוע אם הוא זרע של כהן או של ישראל או פסול, האם אותו זרע יכול לפוסלה או להאכילה בתרומה?

א. ארוסה שעיברה — רב אמר: הולד ממזר (שהואיל ופרוצה היא מחזיקים שהולד בא מאחרים, שהם רוב אצלה. עפ"י רש"י) ושמואל אמר הולד שתוקי. ונחלקו אב"י ורבא במה מדובר, ושתי לשונות בדבר; — לפי לשון אחת מדובר כשהארוס והארוסה מודים שניהם שבא עליה בבית חמיה; לדברי רבא לא אמר רב שהולד ממזר אלא כאשר היא דומה (= חשודה בניאוף) מעלמא, אבל אינה דומה מעלמא — תולים בו ולא באחר. ואב"י דחה ראייתו, שלעולם הולד ממזר לרב אפילו כשלא ידענו בה שהיא חשודה מאחרים. לפי לשון אחרת, אם ודאי בא עליה הארוס, לרבא אין הולד ממזר אפילו דיימא מעלמא, ולא נחלקו רב ושמואל אלא כשאין ידוע שנבעלה לארוס (כגון שאין הארוס מודה או שותק או אינו זוכר או שאינו לפנינו. נמוקי יוסף), ודיימא מעלמא. ולאב"י הולד ממזר [לרב] כאשר דיימא מעלמא אפילו ודאי נבעלה לארוס. (עפ"י תוס'. והנמו"י מפרש 'דיימא מיניה' — שיש ריגון בעיר שמונה עם הארוס).

[במסכת קדושין מפרש דברי רב ושמואל בשלשה אופנים, והסיקו (כ"כ הרי"ף) ש'ממזר' שאמר רב אינו ודאי אלא ספק, ואסור בממזרות. ו'ספק ממזר' שאמר שמואל היינו בדוקי — שבדקים את אמו ואם אמרה